

İNSAN HAKLARI ÇALIŞMA METİNLERİ: IX

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARINDA YAŞAM HAKKI VE YAŞAM HAKKI İHLALLERİNDE İHLALİN NİTELİĞİ

Ayşe Seda Koyuncu Gülseven

Ankara – 2008

**AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ KARARLARINDA
YAŞAM HAKKI
VE
YAŞAM HAKKI İHLALLERİNDE İHLALİN NİTELİĞİ**

GİRİŞ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹'nin 2. maddesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi²'nin içtihatlarında ifade edildiği şekliyle; "... yokluğunda Sözleşme'nin bütün diğer hak ve özgürlüklerinin hükümsüz hale geleceği yaşam hakkını teminat altına almaktadır³." Buna göre, yaşam hakkı bütün hakların ve özgürlüklerin varlığı için ön koşuldur.

Yaşam hakkı teorik düzeyde çok geniş kapsamlı olarak düşünülebilir. Yaşam hakkı insanın fizik-biyolojik-psikolojik varlığını eksiksiz sürdürebilmesi için gerekli sağlık koşulları bütünü içinde dünyaya gelebilmesini; doğumundan sonra fizik-biyolojik varlığına eklenecek moral-entelektüel gelişim olanakları içinde varlığını sürdürebilmesini ve böylece fizik-biyolojik-moral-entelektüel bütünlüğünü kazanmış insan varlığının –doğal koşullar dışında- hiçbir biçimde sınırlanmamasını, etkiye uğratılmamasını, eksiltilmemesini, yok edilmemesini ifade eder⁴. Elbet ki, yaşam hakkına ilişkin Sözleşme'nin 2. maddesi bu denli kapsamlı düşünülerek düzenlenmemiştir. Mahkeme içtihatlarıyla gelişen ve yaşam hakkını salt öldürmeme yükümlülüğü dışında Devlete ödevler de yükleyen bir hüküm haline getiren süreç sonucunda dahi, Sözleşme'nin 2. maddesiyle Devlete yüklenen ödevlerin teorik düzeydeki bu değerlendirmeye yaklaşmış olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak

¹ 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. R.G: 19.03.1954; sayı: 8662; Kanun no: 6366. Bundan sonra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi yerine "Sözleşme" ifadesi kullanılacaktır.

² Bundan sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yerine "Mahkeme" ifadesi kullanılacaktır.

³ McCann ve diğerleri – İngiltere kararı, 27.09.1995, 18984/91, para. 146.

⁴ Savcı,B., (1980). Yaşam Hakkı ve Boyutları, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yayınları No:449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:1

pozitif yükümlülüklerin kabulü ile bugün 2. maddenin uygulaması, Sözleşme'nin düzenlendiği dönemin oldukça ilerisindedir.

Bu çalışma ile Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenen yaşam hakkına ilişkin Devletin yükümlülükleri ele alınmıştır. Esasen Sözleşme'nin negatif yükümlülükler üzerine kurulu olduğu bir gerçektir. Ancak yaşam hakkına ilişkin hükmün, Mahkeme içtihatlarıyla gelişmiş haliyle, salt Devletin öldürmeme yükümlülüğü olduğunu söylemek mümkün değildir. Artık yaşam hakkı kapsamında Devletin pozitif yükümlülükleri de vardır. Bu doğrultuda, Devlet kişilerin yaşamını korumakla ve etkili soruşturma yapmakla da yükümlüdür. Devletin bu yükümlülüklerinin varlığını kabul ettikten sonra anılan yükümlülüklerle, öldürmeme yükümlülüğünün getirdiği sorumluluğun aynı nitelikte olup olmadığının da tartışılması gerekmektedir. Devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle gerçekleşen ölüm olaylarında Devletin doğrudan sonuçtan sorumlu olduğunu söylemek mümkün müdür? Yoksa Devletin doğrudan sorumlu tutulacağı ölümler salt Devlet görevlilerince gerçekleştirilen maddede sayılan istisnalar dışındaki ölümler midir? Bunun dışındaki ölüm olaylarından Devletin sorumluluğu usule ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesinden kaynaklanan bir tür tali sorumluluk mudur? Yaşamı koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması sebebiyle gerçekleşen ihlal ile zarar arasında bir nedensellik bağının var olduğunun kabulü pozitif yükümlülük ilkesi bakımından mümkün müdür?

Bu sorulara cevap oluşturmak için ilk bölümde Mahkeme içtihatlarıyla yaşam hakkına dair Devletin pozitif yükümlülüklerinin kapsamına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise bu yükümlülükler Mahkeme içtihatlarının detaylı incelenmesiyle pozitif yükümlülüklerin ihlalinin niteliği değerlendirilmiştir.

I. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ HÜKMÜYLE YAŞAM HAKKI

Negatif Yükümlülük

Sözleşme’de düzenlenmiş haliyle yaşam hakkının esası, maddenin ikinci fıkrasında belirtilen istisnai şartlar dışında, öldürme yasağına ilişkindir. Devlet görevlilerinin veya Devleti temsil eden özel kişilerin herhangi bir kimseyi kasten öldürmesi yasaklanmaktadır. Bu yasak yasanın koruması altına alınmıştır. Bu haliyle madde hükmü, Devletin üstlendiği negatif yükümlülüğü düzenlemektedir. Buradaki amaç bireyin keyfi surette öldürülmesini önlemek, kısaca kasıtlı öldürme yasağıdır. Mahkeme içtihatlarına göre, ölümün Devlet görevlileri ya da Devleti temsil eden özel kişilerce gerçekleştirilmediğinin, makul şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlanmaması halinde, madde ile esas olarak korunan hak ihlal edilmiş olmaktadır.

Pozitif Yükümlülük

Diğer taraftan, Sözleşme’nin 1. maddesi doğrultusunda, Taraf Devletlerin, Sözleşme’de tanımlanan hak ve özgürlükleri kendi egemenlik alanı içindeki herkes için güvence altına alma ödevi bulunmaktadır. Güvence altına alma, Taraf Devletler açısından salt bir negatif yükümlülük olarak bu hak ve özgürlüklerin kullanılmasının engellenmesini yasaklamakla sınırlı değildir. Aynı zamanda pozitif etkinlikle bu hak ve özgürlüklerin hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla gereken önlemleri alma yükümlülüğü de kapsar.

Pozitif ödev olarak adlandırılmakta olan bu ödev Mahkeme tarafından açıkça bir tanıma kavuşturulmamış olmakla birlikte Taraf Devletlerin harekete geçmesini gerektirir durumlar olarak nitelendirilmektedir. Esas olarak Sözleşme Taraf Devletlerin ne yapması ile değil ne yapmaması ile ilgilidir. Yani Sözleşme esas olarak negatif yükümlülükler üzerine kuruludur. Ancak Sözleşmenin dinamik yorumu ilkesinin bir sonucu olarak da düşünülebilecek yorumlarla Mahkeme içtihat yoluyla Taraf Devletleri pozitif yükümlerle donatmaktadır. Mahkeme’nin içtihat yoluyla yükümlendirdiği

ödevlerin teorik temelini ise, öncelikle, belirtildiği gibi Sözleşme'nin 1. maddesi oluşturmaktadır. Diğer taraftan Sözleşme hükümlerinin uygulanabilir ve etkili olabilmelerinin koşulu da Devletlerin pozitif etkinlikte bulunmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda Sözleşme yaşam hakkı konusunda da Taraf Devletlere geniş bir alanda pozitif ödevler yüklemektedir.

Yaşam Hakkını Etkin Bir Şekilde Koruyan Bir Yasal Rejim Oluşturmak

Sözleşme'nin 2. maddesi, özel kişilerin eylemleri veya Devletin ihmalleri nedeniyle insanların hayatını kaybedebileceği durumlarda makul önlemlerle yaşam hakkının korunmasını pozitif bir ödev olarak Devlete yükler. Taraf Devletler açısından bu ödevin gerçekleştirilmesi için çeşitli araçların etkin kılınması gereklidir. İlk aşamada, Devlet, insan hayatını tehlikeye sokan suçlara karşı caydırıcı ve etkili ceza hukuku hükümlerini yürürlüğe koymalıdır. Aynı zamanda, bu hükümlerin ihlalinin önlenmesi, bastırılması ve cezalandırılmasına yönelik bir icra mekanizması oluşturmalıdır⁵.

Caydırıcı ve etkili ceza hükümlerini yürürlüğe koymak, kasten öldürmeyi ve öldürmenin başka biçimlerini, cezaya tabi tutmaya yeterli yasaların yürürlükte olmasını gerektirmektedir. Bu, Devlet görevlilerinin yasal olmayan eylemleri sonucunda 2. maddenin ihlali durumlarını da açıkça kapsar bir nitelikte olmalıdır. İhlal halinde uygulanacak olan yaptırım, caydırıcı olmanın yanında, bu yasağa uyulmasını sağlayacak nitelikte etkili de olmalıdır. Aynı zamanda yasal düzenleme uygulanabilir ve anlaşılabilir açıklık ve kesinlikte yazılmış olmalıdır⁶. Genel koruma olarak da nitelendirilebilecek olan yasağın uygulanmasının güvence altına alınması Devletin öncelikli ve esas olarak yasama erkinin bir yükümlülüğüdür. Öldürmenin yeterli caydırıcılığının sağlanması, ihlalin cezalandırılması ve bu yasanın ihlaliyle mücadele ise ancak adli mekanizmanın güçlendirmesi suretiyle hayata geçebilir. Sözleşme'nin 2. maddesi bakımından yaşamı korumak amacıyla bütün uygun tedbirleri alma şeklindeki pozitif yükümlülük, her şeyden önce Devlete, yaşama hakkına yönelik tehditleri etkili

⁵ Garlicki, L., (2004), "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Yaşam Hakkı" TBB, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, TBB yay., TBB-İHAUM No:4, Ankara, 2004, s.80 – 88, Osman/İngiltere, para. 116

⁶ Sunday Times – UK, 26.11.1991, 13166/87, para. 49

olarak önlemeyi hedefleyen yasal ve idari çerçeveyi yürürlüğe koyma ödevi yükler⁷. Bu haliyle bu yükümlülük bir sonuç değil araç \ olanak yükümlülüğüdür.

Yaşamı Koruma Yükümlülüğü

Sözleşme’de düzenlenmiş haliyle yaşam hakkının, Devlete egemenlik alanı içindeki kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli önlemleri almasını bir ödev olarak yüklediği Mahkeme içtihatlarıyla açıklığa kavuşmuştur. Devlet, şahısları ölüm tehdidi yaratan eylemlerden korumak için eylemsel nitelikte önleyici tedbirler almalıdır. Bu haliyle maddenin uygulama alanı da oldukça genişlemiştir.

1995 yılında verilen McCann ve diğerleri – İngiltere⁸ kararıyla ilk kez ortaya konan, terör eylemlerini bastırmak için gerçekleştirilen operasyonların planlanması ve yürütülmesinde öldürücü güç kullanımını en aza indirmek bu kapsamda Devletin bir pozitif yükümlülüğüdür⁹. Özellikle açıkça öldürücü bir güç kullanması halinde, sadece fiilen güç kullanmış Devlet görevlilerinin eylemlerinin değil, fakat ayrıca bu eylemlerin planlanmasının ve yürütülmesinin de içinde yer aldığı tüm koşulların dikkate alınarak, yaşamdan yoksun bırakma olayının çok yakından ve dikkatli bir incelemeye tabi tutulması gereği bu yükümlülüğün doğmaktadır.

Mahkeme’ye göre, yetkililere imkânsız veya orantısız bir külfet yüklemeyecek şekilde ve modern toplumlarda güvenliği sağlamadaki güçlükler, insan davranışlarının önceden kestirilemezliği ve eylemsel tercihlerin önceliklere ve kaynaklara göre yapılmak zorunda oluşu akılda tutularak, Devletin bazı durumlarda başka birinin suç niteliğindeki eylemleri nedeniyle yaşamı risk altında olan bir bireyi korumak için

⁷ Osman/İngiltere, 28.10.1998, 23452/94 para. 115; Paul ve Audrey Edwards/İngiltere, 14.02.2002, 46477/99, para. 54; İlhan – Türkiye Büyük Daire kararı, 27.06.2000, 22277/93, para. 91; Kılıç – Türkiye, 28.03.2000,22492/93, para. 62; Mahmut Kaya – Türkiye kararı, 28.03.2000, 22535/93, para. 85.; Öneriyıldız – Türkiye, 18.06.1999, 48939/99 para. 89.

⁸ McCann ve diğerleri – İngiltere, 27 Eylül 1995, 18984/91

⁹ Bu konuya ilişkin diğer önemli kararlar; Oğur/Türkiye, 20.05.1999, 21594/93; Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs, 09.10.1997, 25052/94; Ergi/Türkiye, 28.07.1998, 23818/94; Ahmet Özkan ve diğerleri/Türkiye, 06.04.2004, 21689/93; Özalp ve diğerleri/Türkiye,08.04.2004, 32457/96; İsayeva/Rusya 57950/00, 24.02.2005; Nachova ve diğerleri/Bulgaristan, 06.07.2005,43577/98 ve 43579/98; Hugh Jordan/İngiltere, 04.05.2001,24746/94; Mckerr/İngiltere, 04.05.2001,28883/95; Shanaghan/İngiltere, 04.05.2001, 30054/96; Kelly ve diğerleri/İngiltere, 04.05.2001, 30054/96; McShane/İngiltere, 28.05.2002, 43290/98; Makaratzis/Yunanistan, 20.12.2004, 50385/98; Şimşek ve diğerleri/Türkiye, 26.07.2005, 35072/97 ve 37194/97; Kakoulli/Türkiye, 22.10.2005, 38595/97; Erdoğan ve diğerleri/Türkiye, 25.04.2006, 19807/92; Huohvanainen/Finlandiya, 13.03.2007, 57389/00,

önleyici eylemsel tedbirler alması da bir pozitif yükümlülüktür¹⁰. Ayrıca Sözleşme'nin bu hükmü kamu güvenliği alanında da uygulanabilir niteliktedir¹¹. Devletler kamu güvenliğini sağlayacak şekilde gereken önlemleri almak zorundadır.

Kişinin cezaevinde ya da gözaltında, akıl hastalığı sebebiyle tedavi amaçlı bir hastanede tutulması veya zorunlu askerlik sebebiyle askerlik hizmetini yerine getirilirken askeri makamların gözetimi altında olması hallerinde Devletin sorumluluğunun kapsamı daha da genişlemektedir. Özellikle gözaltında tutulan kişiler söz konusu olduğunda bu yüküm bir olanak/araç yükümlülüğünden ziyade sonuç yükümlülüğüne yaklaşmaktadır. Nitekim gözaltındaki kişi hakkında yetkililerin makul ölçüler içinde yapması gerekenleri yapması karşılığında sonuç alamayabileceği bir durumun meydana gelmesi sıklıkla görülen bir durum olarak değerlendirilemez. Kişinin gözaltında iken ölmesi¹², gözaltına alınırken sağlığı yerinde olan bir kimsenin gözaltından çıkarken yaralanmış olması durumlarında, ölümün doğal yollardan veya yaralamanın, yetkililerin yakın ve gerçek bir tehlikeden korumak için kendilerinden beklenen makul önlemleri aldıklarını kanıtlama yükümlülüğü, tatminkar ve ikna edici bir açıklamayı gerektirir. Bu açıklamanın dayanağı olan delillerin makul şüpheye yer bırakmayacak nitelikte olması gerekmektedir. Bu durum pozitif yükümlülük yanında ispat yükümlülüğünün de Devlet üzerinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Devletin gözetimi altındaki kurumlarda kalan kişileri gerek başkalarına karşı ve gerekirse kendilerine karşı korumak için gerekli tüm önleyici tedbirleri alma yükümlülüğü olduğu Mahkeme'nin kararlarında görmek mümkündür. Bu kişilerin başkalarının şiddetinden korunması, genel olarak Devletin kişileri diğer kişilerin şiddetinden korunması yükümlülüğünden daha geniştir¹³. Özellikle kişinin gözaltında¹⁴ ve cezaevinde¹⁵ veya askerlik hizmetini yerine getirirken¹⁶ intihar etmesi olaylarında Devletin yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği yani kişinin intihar etmesinde sorumluluğunun olup olmadığı, Mahkeme tarafından, olayın şartları göz önüne alınarak

¹⁰ Bu konuya ilişkin önemli kararlar: Osman/İngiltere, 28.10.1998, 23452/94; Kom K., W/İngiltere, 9348/81 (1983); Mahmut Kaya – Türkiye, 28.03.2000, 22535/93; Akkoç/Türkiye, 10.10.2000, 21986/93.

¹¹ Paşa ve Erkan Erol – Türkiye, 12.12.2006, 51358/99.

¹² Salman /Türkiye, 27.06.2000, 21986/93; Demiray/Türkiye, 21.11.2000, 27308/95; Özalp/Türkiye, 08.04.2004, 32457/96.

¹³ Paul ve Audrey Edwards/İngiltere, 14.02.2002, 46477/99.

¹⁴ Akdoğdu/Türkiye, 18.10.2005, 46747/99; Tanrıbilir/Türkiye, 16.11.2000, 21422/93.

¹⁵ Kenan/İngiltere, 03.04.2001, 27229/95; Trubnikov/Rusya, 05.07.2005, 49790/99.

¹⁶ Kılınç ve diğerleri/Türkiye, 24.04.2006, 40145/98; Ataman/Türkiye, 27.04.2006, 46252/99.

gereken tedbirlerin alınıp alınmadığının incelenmesiyle değerlendirmeye alınmaktadır. Yetkililerden beklenen, kişinin böyle bir davranışa meyilli olduğunun bilinmesi halinde makul bir bakış açısıyla bakıldığında söz konusu riski ortadan kaldıracak önlemleri almalarıdır.

Mahkeme'nin Sözleşme'de düzenlenmiş olan yaşam hakkını, Devlete egemenlik alanı içindeki kişilerin yaşamlarını korumak için gerekli önlemleri almasını da yüklediği açıklığa kavuştuktan sonra 2. maddenin uygulama alanı yaşam hakkını korumayı bir yükümlülük olarak ekonomik ve sosyal haklar açısından da değerlendirmeye alınacak şekilde genişlemiştir.

Bu durum, ekonomik ve sosyal haklar ile sivil ve siyasal haklar arasında karşılıklı bağımlılığın da göz ardı edilmediğinin de bir göstergesidir. Bu hakların çok boyutlu olduğu ve bir hak kategorisinin farklı boyutlarının diğer hak kategorisini de içermekte olduğu göz önüne alınmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin iki ayrı kararında yaptığı değerlendirme, bu görüşü destekler niteliktedir;

“ Sözleşme esasen sivil ve siyasal hakları belirtmekte ise de, bunların birçoğunun ekonomik ve sosyal sonuçları vardır. ... Sözleşmenin bu yorumunun ekonomik ve sosyal haklar alanına doğru bir genişlemeye sebep olabilecek olması, bu tür bir yoruma karşı kesin bir argüman olmamalıdır; sözleşmenin kapsadığı alan ile sosyal ve ekonomik hakların alanının kesin olarak ayrılması mümkün değildir.¹⁷”

Sağlıklı çevre hakkı ve sağlık hizmetleri konularındaki başvuruların, Devletin yaşamı koruma yükümlülüğü kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Mahkeme egemenlik alanı içindeki kişilerin yaşamını korumak için uygun önlemleri alma yükümlülüğünün, hem kamu otoriteleri tarafından hem de özel şahıslarca gerçekleştirilen, nükleer denemeler, fabrikaların zehirli kimyasal atıkları, çöp toplama alanlarının doğurduğu zararlar konularında da uygulanabileceğine karar vermiştir¹⁸. Genel olarak Devletin yükümlülüğünün kapsamı tehlikeli faaliyetin zararlılığı ve

¹⁷Airey/İrlanda, 09.10.1979, 6289/73 para. 26; Annoni di Gussola ve diğerleri/Fransa, 13.11.2000, 31819/96-33293/96 para. 56.

¹⁸Öneryıldız/Türkiye, 18.06.1999, 48939/99.; L.C.B. – İngiltere, 09.06.1998, 23413/94.

oluşturduğu yaşam tehlikesinin öngörülebilirliği gibi faktörlere bağlanmıştır. Ekonomik ve sosyal haklar açısından yaşamı koruma yükümlülüğü sağlık hizmetleri konusunda da kendini göstermektedir. Devletin pozitif yükümlülüklerinin sağlığın korunmasına ilişkin hizmetlere de dahil olabileceğini Komisyon'un erken tarihli kararlarında da görmek mümkündür¹⁹. Aynı yaklaşımı, yakın tarihli Mahkeme kararlarında da görmek mümkündür. Calvelli ve Ciglio – İtalya kararında, Sözleşme'nin 2. maddesinden doğan Devletin pozitif yükümlülüğünün, halk sağlığı alanında da uygulanabileceği ve Devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu pozitif ödevi gereği, hem özel hem de devlet hastanelerindeki hastaların yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri almaya zorlayan düzenlemeler yapmalarını kapsadığını belirtmiştir²⁰.

İhlal Sonrası Pozitif Ödevler

Yaşam hakkının korunmasına ilişkin çerçevenin tamamlanması, diğerleri ile birlikte ölüm gerçekleştiğinde soruşturmaya ilişkin güvenceler getirilmesi ile mümkündür. Buna göre Devletin pozitif yükümlülüklerinden biri de ölüm gerçekleştiğinde “etkili bir soruşturma yapma” ödevidir. Devletin ölümün gerçekleşmesinden sonra, bu ölümle ilgili etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğü ilk kez en belirgin şekliyle McCann ve diğerleri – İngiltere kararında ele alınmıştır²¹.

Etkili bir soruşturmadan esas maksat, o ülke içinde yaşam hakkını koruyan yasaların etkinlikle uygulanmasını ve işin içine Devlet temsilcilerinin veya organlarının girdiği vakalarda, bunların kendi yetki alanları dahilinde gerçekleşen ölümlerden sorumlu tutulmalarını sağlamaktır. Bu amaçlara ne tür bir soruşturmaya ulaşılacağı, şartlara göre değişir. Ancak soruşturma ne tür olursa olsun, yetkililer durumdan haberdar olduklarında resen harekete geçmelidirler. Yetkililer ölen kişinin inisiyatifi ele alıp resmen şikâyetle bulunmasını veya soruşturma açılması için sorumluluk üstlenmesini beklememelidirler²².

¹⁹ Kom. K., Işıltı/Türkiye, Başvuru No: 20948/92, 22.05.1995'ten aktaran Gölcüklü ve Gözübüyük s. 162

²⁰ Calvelli ve Ciglio/İtalya, 27.04.2002, 46252/99, para.49; Bu konuyla ilgili ayrıca bakınız: Kıbrıs/Türkiye, 10.05.2001, 25781/94

²¹ Mccann ve diğerleri/İngiltere, para. 161

²² Finucane/İngiltere, 01.07.2003, 29178/95, para.67

Devletin etkili bir soruşturma yürütme yükümlülüğü, sivil şahısların eylemlerinden kaynaklanan ölümler için de geçerlidir. Bu tür davalarda aynı derecede hassasiyetin gerekip gerekmediği hususu açık bırakılabilir ise de kişinin faili meçhul bir cinayetle öldürülmesi halinde de, soruşturmanın etkiliği için, Devlet görevlilerince şiddet kullanımı sonucu ölüm hallerinde yapılan soruşturma açısından aranan koşulların aranacağı mutlakır.

Mahkeme'ye göre, bu yükümlülük, kişinin hukuka aykırı olarak öldürüldüğünün kesin olarak tespit edilemediği hallerde de uygulanacaktır. Kıbrıs – Türkiye kararında belirtildiği üzere, kişinin yaşam tehlikesi altında kaybolması söz konusu ise, Devlet, olayın gerçekleşmesinin üzerinden hatırı sayılır bir süre geçene kadar, devam eden etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğü altındadır²³.

Sonuç olarak Taraf Devlet, kişinin bir kamu görevlisi ya da başka bir özel şahıs tarafından öldürülmesi ya da gözaltına alınan bir kişinin hayati tehlike taşıyan koşullar altında kaybolduğuna dair tartışılabilir bir iddianın varlığı halinde, bu ölümü ya da kaybı soruşturmakla yükümlüdür. Mahkeme, soruşturmaya dair standart bir form oluşturmaktan kaçınmış, bunun ilgili Devletin milli hukukuna, yaşanan olayın kendi özelliklerine bağlı olduğunu birçok kararında belirtmiştir. Ancak, konuyla ilgili kararlarında, BM Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1989/65 sayılı ve 24 Mayıs 1989 tarihli kararıyla kabul edilen Hukukdışı, Keyfi ve Kısayoldan İnfazların Etkili Biçimde Önlenmesi ve Soruşturulmasına dair Birleşmiş Milletler Prensipleri'ne atıfta bulunduğu görülmektedir²⁴. Hem anılan BM Prensipleri hem de Mahkeme'nin konuyla ilgili kararlarıyla oluşan bir listenin çıkarılması ise mümkündür.

Sözleşme'de düzenlenmiş olan yaşam hakkının esasını oluşturan öldürmeme ödevi, belirtilen ödevlerin yerine getirilmesi ile bir bütünlüğe ulaşmaktadır. Buna göre, öze ilişkin hak ve özgürlüklerde usule ilişkin yön önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle usule ilişkin yükümlülüklerle, öze ilişkin hak ve özgürlükler garanti altına alınmaktadır. Bu, bir yönüyle, bir hakkın yaşama geçirilmesi için Devletin yükümlülüğünün sadece o hakkı tanımak ve hakkı ihlal etmemekle kısıtlı olmamasının bir sonucudur. Kısaca belirtildiği üzere Devletin pozitif ödevleri yaşamı koruma yükümlülüğü ve etkili

²³ Kıbrıs/Türkiye, para. 135-136

²⁴ McCann ve diğerleri/İngiltere; Kelly ve diğerleri/İngiltere; Shanaghan/İngiltere; McKerr – İngiltere; Hugh Jordan-İngiltere; Tepe/Türkiye, 09.05.2003, 27244/95; Adalı/Türkiye, 09.05.2003, 27244/95

soruşturma yapma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülüklerin öldürmeme yükümlülüğünden daha kapsamlı olduğu açıktır. Bu noktadan sonra, pozitif yükümlülüklerle aykırı davranış ile negatif yükümlülüğe aykırı davranışın ortaya çıkarmakta olduğu sorumluluğun niteliğinin incelenmesiyle, pozitif yükümlülüklerin ihlalinin niteliği değerlendirilecektir.

II. YAŞAM HAKKI İHLALİNİN İHLALİN TÜRÜ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bireyin Devlet görevlilerince öldürülmesi halinde, Mahkeme'nin yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin kararının, esasa ilişkin ihlali ifade ettiği açıktır. Diğer taraftan gerçekleşen şüpheli ölümün etkili bir şekilde soruşturulmaması sebebiyle yaşam hakkının ihlaline ilişkin kararın ise usule ilişkin bir ihlal oluşturduğu Mahkeme'nin eski tarihli kararlarından çıkarılması mümkündür ayrıca yakın tarihli kararlarında bu husus açıkça belirtilmektedir. Ancak koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması sebebiyle yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin kararlarında bu ihlalin esasa ilişkin mi yoksa usule ilişkin mi bir ihlal oluşturduğu yakın tarihlere kadar tartışmalı bir hususu oluşturmuştur. Esasa ve usule ilişkin bir ihlal olarak değerlendirilmesi, bir taraftan verilen kararın sonuçlarını etkilerken diğer taraftan hangi yönden bir ihlal olduğunu belirlemek de yine kararın sonuçlarına bağlı kalmaktadır.

Esasa ve usule ilişkin ihlal nitelendirmesi aslında “gerçekleşen ölüm”le “yerine getirilmeyen ödev” arasındaki nedensellik bağıyla ilişkilidir. Böylece, maddi tazminata hükmedilmesi için, doğduğu iddia edilen zarar ile Sözleşme'nin ihlali arasında sıkı bir nedensellik bağı arayan Mahkeme içtihatlarından, esasa ve usule ilişkin ihlal nitelendirmesindeki ayrımı görmek mümkün hale gelmektedir. Devletin yaşam hakkına ilişkin negatif yükümlülüğünü ihlal ederek gerçekleşen ölümden sorumlu olduğu hallerde, gerçekleşen zarar ile ihlal arasında sıkı nedensellik bağının var olduğu tartışmasız olduğundan, maddi tazminat ödenmesine karar verilmektedir. Mahkeme'nin etkili bir soruşturma yapılmamış olması sebebiyle yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin kararlarında maddi tazminat verilmesi için gereken “sıkı nedensellik” bağının

gerçekleşmediği açıkça ifade olunmaktadır²⁵. Mahkeme kararlarının tazminata ilişkin değerlendirmelerinden yola çıkarak ulaşılan bu sonuçla, Devletin negatif yükümlülüğünü yerine getirmemesinin esasa ilişkin bir ihlal, etkili soruşturma yapmamasının ise usule ilişkin bir ihlal olduğu saptaması teyit edilmektedir.

Devletin gereken tedbirleri almamak sebebiyle yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmeyerek 2. maddeyi ihlal ettiğine ilişkin kararların ise bu açıdan üzerinde durulması gereklidir. Hem yaşamı koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş hem de etkili bir soruşturma yapılmamış olması sebepleriyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar verilen Akkoç – Türkiye²⁶ kararında, Mahkeme, maddi tazminat ödenmesine karar vermiştir. Bu kararda 2. maddenin ihlali ile ölenin dul kalan karısı ve çocuklarına sağladığı mali desteğin kaybı arasında bir nedensellik bağının bulunduğu açıkça belirtilmiştir. Mahkemenin bu kararına muhalif olan Yargıç Feyyaz Gölcüklü karşı oy görüşünde, yaşamı koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması sebebiyle gerçekleşen ihlal ile zarar arasında bir nedensellik bağının var olduğunun kabul edilmesinin “pozitif yükümlülük” ilkesi bakımından mümkün olmadığını dile getirmiştir. Gölcüklü’ye göre, Mahkeme, bu kararı ile, davalı Devletin Zübeyir Akkoç’un yaşamını sürdürmesini garanti altına alacak koruyucu önlemler almış olması gerektiğini söylemektedir ve bu bir Devletin şaşmaz koruma önlemleri alabileceği ve bu koruma altında olan herkesin ölümünün önlenebileceğine ilişkin bir varsayıma dayanmaktadır. Ayrıca, bu kararın, Mahkeme’nin varsayım ve spekülasyona dayanarak, davanın gerçek şartlarını dikkate almaksızın maddi zararın varlığını kabul ettiği ilk karar olduğunu da belirtmektedir.

Gölcüklü’nün bu karşı oy görüşünden yola çıkarak Mahkeme’nin Akkoç – Türkiye kararından önceki kararları incelediğimizde, Mahkeme’nin her ne kadar Akkoç kararında olduğu gibi gerçekleşen ihlal ile zarar arasında nedensellik bağının varlığına ilişkin bir tespiti olmasa da bunun aksi yönünde bir tespiti de bulunmadığı görmekteyiz. Buna ilişkin Devletin koruma yükümlülüğü konusunda ilk karar olan Mahmut Kaya – Türkiye²⁷ kararı önemli bir örnek oluşturabilir. Nitekim bu kararda Mahkeme hem koruma hem de etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması sebebiyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar vermiş, Akkoç kararından farklı olarak ise

²⁵ Byrzykowski/Polonya, 115667/2005, 27.06.2006, para. 126

²⁶ Akkoç/Türkiye, 10.10.2000, 21986/93.

²⁷ Mahmut Kaya – Türkiye, 28.03.2000, 22535/93.

maddi tazminat ödenmemesine karar vermiştir. Bunun gerekçesi, maddi tazminat verilmesini gerektirir koşulların oluşmamasıdır. Şöyle ki, ölen kişi bekar ve çocuksuzdur ve kardeşi olan başvuru ölenin bakımına muhtaç bir kişi değildir. Bu karardan yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün ihlal edildiği durumlarda, maddi tazminata hükmedilmesi için aranan sıkı nedensellik bağının gerçekleşmediği gerekçesiyle, maddi tazminata hükmedilmediği sonucuna ulaşılması mümkün değildir. Yargıç Gölcüklü'nün karşı oy gerekçesinde atıf yaptığı Yaşa – Türkiye²⁸ ve Kurt – Türkiye²⁹ kararlarının ise, Akkoç kararı ile benzer nitelikler taşımamaktadır. Nitekim Yaşa – Türkiye kararında, etkili soruşturma yapılmamış olması sebebiyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiş ancak koruma yükümlülüğüne ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Kurt – Türkiye kararında ise, başvuru iddiaları 2. madde kapsamında değil 5. madde kapsamında incelenmiştir.

Mahkeme'nin daha yakın tarihli kararlarına baktığımızda, yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemiş olması sebebiyle ihlal kararı verilen kararlarda, ölenin geride bakmakla yükümlü olduğu kişileri bırakmış olması halinde maddi tazminata hükümlü olduğu görülmektedir³⁰. Açıkça Mahkeme'ce yapılan değerlendirme, ölümden sonra geride bakıma muhtaç kişilerin kalıp kalmadığına ilişkin olmuştur. Böylece Mahkeme'nin yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlali ile zarar arasında nedensellik bağının var olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Kararların bu yönüyle incelenmesi sonucunda Mahkeme'nin, koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemesini esasa ilişkin bir ihlal olarak değerlendirmekte olduğuna yorum yoluyla ulaşmak mümkündür. Eski tarihli kararların incelenmesiyle ulaşılan bu sonucun doğru

²⁸ Yaşa/Türkiye, 02.09.1998, 22495/93.

²⁹ Kurt/Türkiye, 25.05.1998, 24276/94.

³⁰ Bu yönde Akkoç/Türkiye, Koku/Türkiye, 31.05.2005, 27305/95, Gezici/Türkiye, 17.03.2005, 34594/97, Kılınç ve diğerleri/Türkiye, 07.06.2005, 40145/98, kararlarına bakılabilir. Akkoç/Türkiye kararında ölümün devlet görevlilerince gerçekleştirildiği makul şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlanmamıştır. Devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiştir. Aynı zamanda maddi tazminata da hükmedilmiştir. Benzer şekilde, davanın konusunun faili meçhul ölüm olduğu Koku/Türkiye kararında, Mahkeme, ölümün devlet görevlileri tarafından gerçekleştirildiği kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlanmadığını, bu bağlamda 2. maddenin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ancak mahkeme devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmediği ve etkili bir soruşturmanın yapılmadığı gerekçesiyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu davada, Hüseyin Koku'nun çocukları ve karısı açısından maddi tazminat hükmedilmesi için nedensellik bağının var olduğuna karar verilmiştir. Gezici/Türkiye davasında yine mahkeme koruma yükümlülüğünün yerine getirilmediğinden bahisle 2. maddenin ihlal edildiğine karar vermiş ve maddi tazminat talebini tartışmıştır. Bu davada ölen kişinin bekar ve çocuksuz olması ve başvurucuya bakmakla yükümlü olmaması sebebiyle maddi tazminat verilmesine gerek olmadığına karar vermiştir. Yine Kılınç ve diğerleri/Türkiye kararında, devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle 2. maddenin ihlal edildiğine karar verilmiş ve maddi tazminata hükmedilmiştir.

olduğu, Gongadze – Ukrayna³¹ kararında, yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlalinin esasa ilişkin bir ihlal olduğunun açıkça belirtilmesiyle³² teyit edildiği görünmektedir.

Mahkeme 2008 yılının Ocak ayında sonuçlandırdığı Osmanoğlu – Türkiye³³ davasında, bir adım daha ileri giderek, kayıp bir kişinin yaşamını korumak için gereken tedbirleri almayan davalı Devletin, yaşamı koruma yükümlüğünü ihlal ettiğine ve bu ihlalin de, Gongadze – Ukrayna kararıyla benzer şekilde, esasa ilişkin bir ihlal oluşturduğuna karar vermiştir³⁴. Bu karar bağlamında üzerinde durulması gereken, Devletin, kişinin kaybolmasını engellemek için gereken önlemleri almamasının değil, kişinin kaybolduğunun yetkililerce öğrenilmesinden sonra kayıp kişinin yaşamını korumak için gereken önlemleri almamasının 2. maddenin esasa ilişkin ihlali olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Mahkeme’ye göre dava koşulları altında, ortadan kaybolmasını takiben, kişinin yaşamının, kaybolduğu tarihte, diğer kişilerin yaşamından daha gerçek ve ani bir risk altına girmiştir. Yaşamı koruma yükümlüğü bu tarihten sonra daha da açık hale gelmiş ve bu yükümlülüğün ihlali de esasa ilişkin bir ihlal olarak değerlendirilmiştir³⁵. Mahkeme’nin, kayıp kişiler konusunda daha önceki içtihatları doğrultusunda, kişinin kaybolduğunu öğrendikten sonra yetkililerin etkili bir soruşturma yapmakla yükümlü oldukları bilindiğinden, bu aşamadaki yaşama koruma yükümlülüğünün ihlalinin esasa ilişkin bir ihlal olarak değerlendirilmesi, kararın karşı oy gerekçesinde, önemli bir içtihat değişikliği olarak yorumlanmıştır³⁶.

Böylece, Osmanoğlu – Türkiye kararı, yaşamı koruma yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin esasa ilişkin bir ihlal olup olmadığı tartışmasına kesin bir şekilde son verirken, etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin hem esasa hem de usule ilişkin bir ihlal doğurduğu sonucuna ulaşarak, bu konudaki tartışmayı oldukça farklı bir alana kaydırmış görünmektedir. Mahkeme’nin etkili bir soruşturma yapılmamış olması sebebiyle yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin eski tarihli kararlarında, maddi tazminat verilmesi için gereken “sıkı nedensellik” bağının gerçekleşmediğini açıkça ifade ettiğini belirtilmişti. Osmanoğlu – Türkiye kararında ise

³¹ Gongadze/Ukrayna, 08 Kasım 2005, 34056/02.

³² Gongadze/Ukrayna, para. 171

³³ Osmanoğlu/Türkiye, 24 Ocak 2008, 48804/99

³⁴ Osmanoğlu/Türkiye, para. 84

³⁵ Osmanoğlu/Türkiye, para. 65 - 84

³⁶ Osmanoğlu/Türkiye, bkz. Yargıç Türmen, Vajic ve Steiner’in karşı oy gerekçesi.

etkili soruşturma yapılmamış olmasının hem esasa hem de usule ilişkin³⁷ bir ihlal olarak nitelendirilmiş olması, karşı oy gerekçesinde tartışıldığı durumdan bir parça farklı olarak ele aldığımızda, nedensellik bağının nasıl kurulduğunu tartışmalı hale getirmektedir. Ancak bu kararda kişinin kaybolmasından sonra yapılan soruşturmayı değerlendiren Mahkeme, ne savcının ne de genel olarak Devlet yetkililerinin yetkileri çerçevesinde, başvuruçunun oğlunun kaçırılmasından sonra yaşamını korumak için yapmaları gerekeni yapmadıkları sonucuna ulaşmıştır³⁸. Her ne kadar Ceza Kanunu'na göre kişinin iradesi dışında alıkonulması bir suç olarak düzenlenmiş ise de, kaçırılmanın öğrenilmesinden sonra gereken acil önlemlerin alınmaması, ilgili ceza hükmünün oluşturduğu korumayı çürütmüştür³⁹. Böylece başvuruçunun oğlunun yasayla koruma altına alınan hakkı ortadan kaldırılmıştır. Bu durum ise 2. maddenin esasa ilişkin ihlal edildiğinin gerekçesini oluşturmaktadır. Aslında gerek Savcı gerek genel olarak Devlet yetkililerinin kişinin kaybolduğunu öğrendikten sonra, yapmaları gerekeni yapmamış olmaları yaşamı koruma yükümlülüğünün de ihlal edildiği anlamına gelmektedir. Bu haliyle bu karar, ihlalin esasa ve usule ilişkin olduğuna dair açık ifadelerin dışında Koku – Türkiye kararında yapılan yorumla birebir örtüşmektedir⁴⁰. Koku – Türkiye kararında da benzer şekilde kişinin ortadan kaybolmasını takiben, kişinin yaşamının, kaybolduğu tarihte, diğer kişilerin yaşamından daha gerçek ve ani bir risk altına girdiği belirtilmiş ve bu tarihten sonra yaşamı korumak için yapılması gerekenlerin yapılmamış olması 2. maddenin ihlali olarak değerlendirilmiştir. Nitekim bu Koku – Türkiye kararında, daha önce belirtildiği gibi aranan nedensellik bağının kurulması mümkün görülüş ki, ölen kişinin yakınlarına maddi tazminat ödenmesine karar verilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra şu sonuca ulaşmamız mümkündür; Mahkeme'nin Osmanoğlu - Türkiye kararı bir içtihat değişikliğini ifade etmemektedir. Daha önce benzer olaylarda verdiği kararlarda ihlali esas ya da usul ihlali olarak nitelendirmeyen Mahkeme, bu kararda, bu nitelendirmeyi yapmıştır. Esasında Mahkeme'nin Osmanoğlu – Türkiye kararından önce de bu nitelendirmeye yer verdiği kararları bulunmaktadır. Ancak her ne kadar Mahkeme eski tarihli kararlarında ihlalin esasa ya da usule ilişkin olduğunu belirtmemiş olsa da, maddi tazminata hükmederek ihlal ile zarar arasındaki nedensellik bağının var olduğunu zımni olarak ifade ettiğinin

³⁷ Osmanoğlu/Türkiye, para. 92

³⁸ Osmanoğlu/Türkiye, para. 82

³⁹ Osmanoğlu/Türkiye, para. 83

⁴⁰ Osmanoğlu/Türkiye, para. 65 – 84 ve Koku/Türkiye, para. 121 - 146

kabulüyle, ihlalin niteliğinin belirlenmesi mümkündür. Bu bir içtihat değişikliğinden ziyade, Mahkeme'nin yaşamı koruma yükümlülüğü konusundaki içtihadının netleşerek, esas ve usul ihlalinin açıkça kararlarında belirtir hale gelmiş olmasıdır.

Esasa ve usule ilişkin ihlal niteliğinin, kişinin ölümü ile Devletin eylemleri arasındaki nedensellik bağından kaynaklanması, bu niteliğin ne anlama geldiğinin açıklığa kavuşmasını sağlar. Kişinin ölümü Devlet ajanları tarafından gerçekleştirildiğinde, Devlet yapmaması gereken bir eylemi yapmış olduğundan ölümden doğrudan sorumludur. Bu mantıkla Devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmemiş olmasının da esasa ilişkin bir ihlal oluşturduğunu ifade etmek, Devletin koruma yükümlülüğünün asli bir yükümlülük olduğu sonucunu doğurmaktadır. Yani Devlet yaşamı koruma yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle gerçekleşen ölümden doğrudan sorumludur. Böylece Gölcüklü'nün Akkoç-Türkiye kararındaki karşı oyunda kabul edilemez bir durum olarak belirttiği haliyle, Devlet kişinin yaşamını sürdürmesini garanti altına alacak koruyucu önlemler almalıdır. Bu durum Gölcüklü'ye göre; “ ... bir devletin şaşmaz koruma önlemleri alabileceği ve bu koruma altında olan herkesin ölümünün önlenebileceğine ilişkin bir varsayıma dayanmaktadır...” Ancak bizce Devletin, kişinin yaşamını koruyucu önlemler alması yükümlülüğü belirtilen varsayıma dayandırılması mümkün değildir. Bunun sebebini Mahkeme kararlarında da görmek mümkündür. Çünkü koruma yükümlülüğü kimi olaylarda bir sonuç yükümlülüğüne yaklaşırsa da, aslında bir araç / olanak yükümlülüğüdür ve bu haliyle Devletten kişinin yaşamını korumak için mümkün olan bütün önlemler alması beklenmektedir. Devlet koruma altında olan herkesin ölümünü önleyemeyecek olsa dahi bunu gerçekleştirmek için mümkün olan garantiyi sağlamakla yükümlüdür. Nitekim bu yükümlülüğün sınırsız olmadığı, modern toplumları idare etmede yaşanan zorluklar, kişilerin tutumlarının önceden kestirilememesi ve öncelikle ve olanaklar göz önünde tutularak yapılması gereken işlemsel seçenekler ışığında, pozitif yükümlülük kapsamının, yetkili makamlar üzerine, gerçekleştirilmesi imkansız ya da olanak dahilinde olmayan yükler yüklemeyecek şekilde yorumlanması gerektiği, ilgili Mahkeme kararlarında belirtilmektedir. Böylesi bir varsayıma dayandığı gerekçesiyle yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün bir usulü yükümlülük olduğunu dile getirmek yaşam hakkının getirdiği korumanın kapsamını daraltmak ve uygulama imkanını azaltmaktan başka bir sonuç doğurmayacaktır.

SONUÇ

Sözleşmenin 2. maddesinde düzenlenmiş olan yaşam hakkı, Sözleşme'nin en dinamik haklarından biridir. Mahkeme'nin geriye dönük on - onbeş yıl önceki kararlarında yaşam hakkının ihlaline ilişkin bir kararı bulunmamasına karşılık bugün bu maddenin ihlaline ilişkin kararların artışı Mahkeme'nin uygulama alanını ne kadar genişletmiş olduğunun bir göstergesidir. Bu genişlemenin temelini ise Mahkeme'nin yaşam hakkına dair pozitif yükümlülüklerle ilgili yaptığı yorumun oluşturduğu açıktır.

Mahkeme içtihatlarında geline son noktada, pozitif yükümlülükler usule ilişkin ikincil nitelikte yükümlülükler olmaktan çıkmıştır. Yaşamı koruma yükümlülüğü salt usuli bir yükümlülük olarak görülemez ve bunun getirdiği güvenceler yaşam hakkına ilişkin 2. madde düzenlemesiyle getirilen korumayı güçlendirmektedir. Diğer taraftan etkili soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlali dahi olayın kendine özgü koşulları kapsamında değerlendirilmesiyle, esasa ilişkin bir ihlal olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Bütün bu açıklamalar özünde, yokluğunda Sözleşme'deki bütün diğer hak ve özgürlüklerin hükümsüz hale geleceği yaşam hakkının ancak belirtilen ödevlerin Taraf Devletçe yerine getirilmesiyle, gerçek anlamda korunacağını ifade etmektedir. Taraf Devletlere yüklenen ödevin bir araç / olanak yükümlülüğü olduğunun altını tekrar çizerek, Devletin üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi halinde ölümü engelleyebilecek olduğu durumlarda, Devletin gerçekleşen ölümden doğrudan sorumlu olduğunu kabul etmek kaçınılmazdır. Bu her haliyle esasa ilişkin bir ihlaldir.

KAYNAKÇA

- Garlicki, L.,(2004),“*İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Yaşam Hakkı*” TBB, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Adli Yargı Sempozyumu, TBB yay., TBB-İHAUM No:4, Ankara, 2004, s.80 - 88
- Gözübüyük, Ş. ve Gölcüklü F. (2005). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, Ankara, Turhan Kitabevi, 6. Bası.
- Savcı,B., (1980). Yaşam Hakkı ve Boyutları, Ankara, A.Ü. S.B.F. Yayınları No:449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:1
- www.echr.coe.int
- <http://ihami.anadolu.edu.tr/>